

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті филология факультеті «Түркітану және тіл теориясы» кафедрасының докторанты Бисенғали Ақмарал Зинол-Ғабденқызының «БД021200-Түркітану» мамандығы бойынша филология ғылымдарының докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алу үшін жазылған «Қазақ және түрік тілдеріндегі жана қолданыстардың лингво-когнитивтік даму жүйесі (газет лексикасы (1995-2015 жж.) негізінде)» атты тақырыптағы зерттеу жұмысына ресми рецензенттің жазбаша пікірі

Р/н №	Критерийлер	Критерийлер сәйкестігі	Критерийлер сәйкестігі	Критерийлер сәйкестігі	Ресми рецензенттің ұстанымы
1.	Диссертация тақырыбының (бекіту күніне) ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес болуы	1.1 Ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі:		1) Диссертация мемлекет боджетінен қаржыландырылатын жобаның немесе нысаналы бағдарламаның аясында орындалған (жобаның немесе бағдарламаның атауы мен нөмірі); 2) Диссертация басқа мемлекеттік бағдарлама аясында орындалған (бағдарламаның атауы) 3) Диссертация Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен ғылым дамуының басым бағытына сәйкес (бағытын көрсету)	Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған және ҚР Үкіметінің 2019 жылғы 27 желтоқсандағы №988 қаулысымен бекітілген мемлекеттік бағдарламаға сәйкес келеді. Атап айтқанда бағдарламаның қазақстандық білім мен ғылымның жаландық бәсекеге қабілеттілігін арттыру және жаппыламазаттық құндылықтар негізінде тулғаны тәрбиелеу және оқыту; елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына ғылымның үлесін арттыру мақсаттарындағы талаптардың сұраныстарына жауап береді. Соның ішінде ғылымның зияткерлік әлеуетін нығайту, ғылыми инфрақұрылымды жантыру және цифрландыру, ғылыми зерттеулердің нәтижелілігін арттыру және әлемдік ғылыми кеңістікке интеграциялануының қамтамасыз ету міндеттеріне негізделген.

Диссертация Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия 29 сәуір 2020 жылы мақұлдаған 2020-2023 жылдарға арналған ғылымды дамытудың басымдықтарына, атап айтқанда «Әлеуметтік және гуманитарлық ғылымдар саласындағы зерттеулер» бағытына сәйкес келеді.

Диссертациялық еңбекте Қазақстан тәуелсіздік алғаннан кейінгі уақыт аралығындағы (1995-2015 жж.) тілдік сандағы өзгерістер, қоғамның қажеттілігіне сай қолданысқа енген жана ұғымдарды атау әрекетінің ғылыми-теориялық негіздері айқындалып, ғылыми-тәжірибелік тұрғыдан жүйеленді.

Қазақстан және Түркия елдерінің бұқаралық ақпарат құралдары арқылы қолданысқа енген қоғамдық-әлеуметтік мәдени-тарихи және

		<p>экономика салаларына қатысты жаңа атаулардың даму жүйесін зерттеу – жалпы түркітану білімі үшін аса өзекті тақырып.</p> <p>XXI ғасырдағы жаппай цифрлану және жаһандану дәуірінде ұлттық бірлестігімізді, ұлттық сананы сақтап қалуымыз бірден-бір құралдары жаңа лексиканың ұлттық танымы мен ұлттық жадының жандыруындағы үлесі мен негіздемесін айқындау маңызды, бұл өз кезегінде диссертация тақырыбы мен мазмұнының өзектілігін айшықтай түседі.</p> <p>Диссертациялық жұмыс ғылымға елеулі үлес қосады, ал оның маңыздылығы жақсы ашылған.</p> <p>Жұмыста қазақ және түрік тілдеріндегі жаңа атаулардың лингвокогнитивтік даму бағыты жүйелі түрде зерттеліп, ғылыми-теориялық тұрғыдан тұжырымдалды. Бұл өз кезегінде екі тілдегі жаңа лексикамен үлгерісін сипаттауға мүмкіндік беріп, тіл білімінің ономазиология, семасиология, терминжасам, лингвокогнитология және сондай-ақ диссертацияда талданған жаңа қолданыстардың түрік тілдеріне ортақ асимилиациялану мүмкіндігі бар екенінің сипатталуы, қандағдарының лингвокогнитивтік қалыптасу ерекшеліктері мен түркітану ғылымы үшін өзекті әрі көкейтесті.</p> <p>Зерттеу нәтижесінде қазақ тіл білімінің лексикография, неология және неорграфия салаларына үлес қосатын қазақша-түрікше және түрікше-қазақша сөзтізбелері дайындау және материалдары берілді.</p> <p>Сонымен қатар зерттеу жұмысының нәтижелері II ғылыми мақалада және I монографияда жарық көрді.</p>
2.	<p>Ғылымға маңыздылығы</p> <p>Жұмыс ғылымға елеулі үлесін қосады/қоспайды, ал оның маңыздылығы ашылған/ашылмаған.</p>	
3.	<p>Өзі жазу принципін</p> <p>1) жоғары; 2) орташа; 3) төмен; 4) өзі жазбаған</p>	<p>Өзі жазу деңгейі:</p> <p>1) жоғары; 2) орташа; 3) төмен; 4) өзі жазбаған</p>
4.	<p>Ішкі бірлік принципін</p> <p>1) негізделген; 2) жартылай негізделген; 3) негізделмеген.</p>	<p>4.1 Диссертация өзектілігінің негіздемесі:</p> <p>1) негізделген; 2) жартылай негізделген; 3) негізделмеген.</p> <p>Ізденушінің өзі жазу деңгейі өте жоғары.</p> <p>Қазіргі жаңа атаулардың қалыптасуының когнитивтік үлгілерін анықтау – тіл білімінің өзекті мәселелерінің бірі. Қазақ және түрік тілдеріндегі қоғамдық-әлеуметтік, мәдени-тарихи және экономика салаларындағы жаңа қолданыстардың теориялық тұрғыдан негіздей отыра өзара салыстырылып талдау, қазақша-түрікше және түрікше-қазақша сөзтізбелерін дайындау зерттеушінің өзі жазу деңгейінің жоғары екенін айтақтайды.</p> <p>Диссертациялық жұмыстың өзектілігі негізделген.</p> <p>Зерттеу еңбегінде қазақ және түрік баспасөзінен іріктеліп алынған жаңа қолданыстардың тілде орнығу // орнықтау және терминге айналуды үдерістері алғаш рет салыстырылып, лингвокогнитивтік тұрғыдан</p>

		<p>зерттелді, сонымен қатар жана атаулардың коммуникативтік-прагматикалық сипаты семасиологиялық, ономасиологиялық, когнитивтік сабақтастықта алғаш рет салыстырмалы түрде қарастырылды.</p>
<p>4.2 Диссертация мазмұны диссертация тақырыбын айқындайды</p>	<p>1) айқындайды; 2) жартылай айқындайды; 3) айқындамайды</p>	<p>Диссертация мазмұны диссертация тақырыбын толық айқындап ашады.</p>
<p>4.3. Максаты мен міндеттері диссертация тақырыбына сәйкес келеді:</p>	<p>1) сәйкес келеді; 2) жартылай сәйкес келеді; 3) сәйкес келмейді</p>	<p>Диссертация құрылымы анықтамалар тізімінен, кіріспеден, үш бөлімінен, қорытындыдан, пайдаланылған әдебиеттер тізімінен және қосымшалардан жасақталған.</p> <p>Зерттеу еңбегінің максаты мен міндеттері диссертация тақырыбымен толық сәйкеседі, нақтырақ айтқанда, зерттеудің максаты: қазақ және түрік тілдеріндегі жана қолданыстардың лингвокогнитивтік даму жүйесін жан-жақты зерттеу.</p> <p>Жұмыстың максатына жету үшін қойылған міндеттер:</p> <ul style="list-style-type: none"> - қазақ және түрік тілдеріндегі жанару үдерісін тарихи-элеуметтік және қазіргі тілдік жағдайтпен сабақтастыра сипаттау (тіл-қоғам, тіл-мәдениет, тіл-ғылым // техника, тіл-бизнес, тіл-экономика, тіл-жаһандану, тіл-дін, имандылық) т.б. контексінде); - қазіргі қазақ тіл білімінде қолданылып жүрген «жана қолданыс» және «неологизм» ұғымдарының анықтамаларын салыстырып, ерекшеліктерін көрсету; - Ресей және Еуропа ғалымдарының неологизмдік және неорфафиялық еңбектеріне ғылыми-сипаттамалық талдау беру; - түрік тіліндегі жана қолданыстардың қалыптасуына ықпал еткен экстралингвистикалық факторларды түрік тілінің дамуының тарихи кезеңдері мен саяси реформалық сипатымен сабақтастырып, сипаттау; - жана атау үдерісіндегі ономасиологиялық жүйенің лингвокогнитивтік уәжділігін айқындау; - жана қолданыстардың антропоэлектік сипаты мен ұлттық қолын қазақ, түрік бастасөзіндегі метафоралық және фразеологиялық тілдік бейнесі негізінде ашу; - қазақ және түрік медиабейнесіндегі жана қолданыстардың прагматикалық және кумулятивтік қызметін зерттеу.
<p>4.4. Диссертацияның барлық бөлімдері мен құрылысы логикалық байланысқан:</p>	<p>1) толық байланысқан; 2) жартылай байланысқан;</p>	<p>Диссертацияның барлық бөлімдері мен құрылысы логикалық тұрғыдан толық байланысқан; талдаулар мен тұжырымдар өзара байланыста жүйелі берілді.</p>
		<p>Диссертация пані мен нысанына қатыста отандық және шетелдік</p>

	3) байланыс жоқ	ғылымдардың неологизмдік, неорфизмдік және т.б. еңбектеріндегі теориялық ойлар өте сауатты тұжырымдалып, жұмыстың жүйелілігін негіздей түсті.
5.	<p>Ғылыми жанашылдық принципі</p> <p>5.1 Ғылыми нәтижелер мен кандидаттар жана болып табыла ма? 1) толығымен жана; 2) жартылай жана (25-75% жана болып табылады); 3) жана емес (25% кем жана болып табылады)</p>	<p>Ғылыми нәтижелер мен кандидаттар толығымен жана. Диссертант зерттеу жұмысының алдына қойылған мақсат пен міндеттерді орындау барысында мынадай жана нәтижелерге қол жеткізген:</p> <ul style="list-style-type: none"> - алғаш рет белгілі бір кезеңдегі (1995-2015 жж.) қазақ және түрік баспасөзінен жинақталған жана қолданыстар мен осы жана атаулардың лингвокогнитивтік негіздері салыстырылып зерттелді; - алғаш рет қазақ және түрік тілдеріндегі газет мәтіндерінің тілі кәсіргі тілдік-әлеуметтік жағдаятқа сай тіл-қоғам, тіл-мәдениет, тіл-ғылым // техника, тіл-бизнес, тіл-экономика, тіл-жаһандану, тіл-дін (имандылық) сабақтастығында талданды; - екі тілдегі жана атаулардың қолданысына ықпал еткен экстралингвистикалық факторлар нақты аталып көрсетілді; - жаһандану дәуіріндегі жана қолданыстардың антропоэзетік жүйесі талданып дәйектелді; - екі тілдегі шеттілдік атауларды қолданудың прагматикалық мақсаттары айқындалды; - алғаш рет қазақ және түрік баспасөзіндегі жана қолданыстарда ұлттық кодтың, ұлттық болмыстың сақталуы, олардың коммулятивтік және прагматикалық ерекшеліктері ғылыми-тәжірибелік тұрғыдан талданды. <p>Диссертацияның қорытындылары толығымен жана. Баспасөз – сөздік қорды жаңалауға мүмкіндік беретін ақпараттық және</p>
	4.5 Автор ұсынған жана шешімдер (кандидаттар, әдістер) дәлелденіп, бұрыннан белгілі шешімдермен салыстырылып бағаланған: 1) сыни талдау бар; 2) талдау жартылай жүргізілген; 3) талдау өз пікірін емес, басқа авторлардың сиптемелеріне негізделген	Зерттеуші ұсынған жана шешімдер толығымен дәлелденіп, бұрыннан белгілі шешімдермен салыстырылып, сыни талдау жасалды. Қазақ және түрік тілдеріндегі жанару үдерісі нәтижесінде қолданысқа енген жана атаулар өзара салыстырылып, белгілі бір кезеңдегі (1995-2015 жж.) қазақ және түрік баспасөзінде орын алған жана қолданыстардың лингвокогнитивтік негіздері зерттелді. Түрік тілін жетік меңгерген диссертант бұл зерттеуінде қазақ және түрік медиаментініндегі танымдық және ақпараттық құрал ретіндегі қуәулятивтік және прагматикалық ерекшеліктерін ғылыми және тәжірибелік тұрғыдан алғаш рет жүйелен дәйектеумен қатар ғылыми әдібейеттерге шолу жүргізіп, осы бағыттағы алдыңғы тұжырымдарды сыни тұрғыдан талдады.
5.2 Диссертацияның қорытындылары жана болып табыла ма?		

	<p>1) толығымен жана; 2) жартылай жана (25-75% жана болып табылады); 3) жана емес (25% кем жана болып табылады)</p>	<p>әлеуметтік құрылдардың бірі. Қазақ және түрік газет лексикасы арқылы қолданысқа енген жана атаулардың түркілік таным мен төл мәдениет аясында қалыптасқан тіл бірліктері екендігі дәлелденді. Жалпы жанару үдерісінің тілдік бейнесі болып табылатын жана қолданыстардың табынаты неология, неография салғаларының ғылыми негіздемесіне сай сипатталып, «неологизм», «жана қолданыс», «жана атау», «жана сөз», «жана ұғым» атаулары негізінде дәйектеліп, жанарған және мағынасы жантырған атау «жана қолданыс», ал жана сөздер тұралы ілімге қатысты «неологизм», «неолоксема», «неофразема», «неосемена» терминдері арқылы сарпаталды. Түрік тіліндегі жана қолданыстардың лингвокогнитивтік даму ерекшеліктері жан-жақты айқындалып, дәйектелді. Сонымен қатар түрік тілінде көптеп қолданылатын халықаралық терминдердің экстралингвистикалық себептері анық айшықталды.</p> <p>Диссертацияда қолданылған барлық шешімдер толығымен жана және негізделген.</p>
<p>6. Негізгі қорытындылардың негізділігі</p>	<p>5.3 Техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері жана және негізделген бе? 1) толығымен жана; 2) жартылай жана (25-75% жана болып табылады); 3) жана емес (25% кем жана болып табылады)</p>	<p>Барлық қорытындылар ғылыми тұрғыдан ауқымды дәлелдемелерге негізделген.</p>
<p>7. Қорғауға шығарылған негізгі қағида</p>	<p>Әр қағида бойынша келесі сұрақтарға жауап беру қажет: 7.1 Қағида дәлелденді ме? 1) дәлелденді; 2) шамамен дәлелденді; 3) шамамен дәлелденбеді; 4) дәлелденбеді 7.2 Тривиалды ма? 1) иә; 2) жоқ 7.3 Жана ма?</p>	<p>1-қағида: қазақ және түрік тілдеріндегі жанару үдерісі тарихи-әлеуметтік және қазіргі тілдік жағдаятпен сабақтастыра сипатталды (тіл~қоғам, тіл~мәдениет, тіл~ғылым // техника, тіл~бизнес, тіл~экономика, тіл~жанандану, тіл~дін т.б.контекстінде). 7.1 қағида дәлелденді: Жана ұғымның тілдік бейнесінің қоғам талабы мен мемлекеттік мүддеден туындайтыны, таза лингвистикалық сөзжасамалық тәсілдерге емес, сөздердің танымдық тамырына сүйеніп жасалатындығы тұжырымдалды. 7.2 тривиалды емес: Диссертант қазақ және түрік тілдеріндегі жанару үдерісінің теориялық</p>

	<p>1) не; 2) жоқ</p> <p>7.4 Колдану деңгейі: 1) тар; 2) орташа; 3) кең</p> <p>7.5 Мақалада дәлелденген бе? 1) не; 2) жоқ</p>	<p>негіздемелеріне сүйене отырып, түркі елдеріндегі тілдік жағдаяттың зерттелу көкжиегін кеңейте түсуде.</p> <p>7.3 не, жана: Зерттеуші ғылыми еңбектерге сүйене отырып, тілдердегі жанару үрдісі мен тілдік жағдаяттың сабақтастығын жүйелей білді.</p> <p>7.4 колдану деңгейі кең: Ғуманитарлық ғылымдар саласында теориялық, практикалық қолданыс таба алады.</p> <p>7.5 жарияланған мақалада дәлелденген: - Қазіргі қазақ және түрік тілдеріндегі терминдену үдерісінің сипаты / Академик Ө.Айтбайұлы және мемлекеттік тіл мәселелері» Халықаралық ғылыми-теориялық конференция (2016). ӘОЖ 80/81 (063). - 110-114 бб.</p> <p>2-қағидаг: қазіргі қазақ тіл білімінде қолданылып жүрген «жана қолданыс» және «неологизм» ұғымдарының анықтамалары салыстырылып, ерекшеліктері көрсетілді.</p> <p>7.1 қағидаг дәлелденді: «жана сөз» және «жана сөз қолданыстығын» айырмашылықтары жіктеліп, ерекшеліктері мысалдар арқылы сарапталып дәлелденді, «неологизм», «неолексема», «неофразаема», «неосемема» терминдерінің ерекшеліктері көрсетілді.</p> <p>7.2 тривиялды емес: Ізденуші қазақ тіл білімі үшін жана ұғымдардың аражігін айқындап берді.</p> <p>7.3 не, жана: Диссертацияда қолданылған «жана қолданыс» жанарған және мағынасы жантырған атау ретінде тұжырымдалып, «неологизм», «неолексема», «неофразаема», «неосемема» терминдері арқылы мазмұны ашылды.</p> <p>7.4 колдану деңгейі кең: Тіл білімінің салаларында теориялық қолданыс таба алады.</p> <p>7.5 жарияланған мақалада дәлелденген: - Қазіргі қазақ және түрік тілдеріндегі жана қолданыстардың тілдік сәйкестілігі. Тілтаным. - №3, 2015. - ӘОЖ 811.512.122.09. – Б. 146-149. - Языковые соответствия новообразованиям в казахском и турецком языках. XIV Международная научно-практическая конференция «ОБРАЗОВАНИЕ: Традиции и инновации». Прага, Чешская Республика (27 апреля 2017). - ISBN:978-80-880005-30-8. – С. 33-37.</p>
--	--	--

	<p>3-кандидат: Ресей және Еуропа ғалымдарының неологиялық және неографиялық еңбектеріне ғылыми-сипаттамалық талдау берілді.</p> <p>7.1 кандидат дәлелденді:</p> <p>Диссертант жаңа атаулардың қалыптасуының ғылыми негізі болатын шетелдік ғалымдардың еңбектерін жан-жақты талдаумен қатар, ғалымдар ұсынған теориялық пікірлер мен жіктелісті өзара салыстырып тұжырымдады.</p> <p>7.2 тривиялды емес:</p> <p>Диссертант салмақты шетелдік ғалымдар мен зерттеушілердің еңбектеріндегі теориялық негіздемелерді өзара салыстыра отырып, өз ойын анық жеткізді.</p> <p>7.3 иә, жана:</p> <p>Неология және неографияға қатысты шетелдік ғалымдардың еңбектері сыни ой елегінен өткізілді.</p> <p>7.4 қолдану деңгейі кен:</p> <p>Неология және неография салаларында теориялық бағытта қолданыла алады.</p> <p>7.5 жарияланған мақалада дәлелденген.</p> <p>4-кандидат: түрік тіліндегі жаңа қолданыстардың қалыптасуына ықпал еткен экстралингвистикалық факторлар түрік тілі дамуының тарихи кезеңдері мен саяси реформалық сипатымен сабақтастырылып, сипатталды.</p> <p>7.1 кандидат дәлелденді:</p> <p>Жұмыста түрік тіліндегі жаңа қолданыстардың қалыптасуына әсер еткен саяси, экономикалық, мәдени, діни және басқа да экстралингвистикалық факторлар түрік тілі дамуының тарихи кезеңдерімен, түрік тілінің сол кезеңдердегі функционалдық стилдік ерекшеліктерімен сабақтастырылып, қолға алынған тілдік реформалар нәтижесі М.К.Атагүркітін тіл саласында жүргізіген сауатты саясатымен, Түрік тілі қоғамының қызметімен байланыстырылып сипатталды.</p> <p>7.2 тривиялды емес:</p> <p>Қазіргі түрік тіліндегі жаңа атаулардың қолданысқа ену үрдісі жан-жақты сипатталған.</p> <p>7.3 иә, жана:</p> <p>Қазіргі түрік тіліндегі өзгерістер тарихи кезеңдерімен, тілге әсер еткен экстралингвистикалық факторлармен байланыстырылып,</p>
--	---

	<p>айқындалған.</p> <p>7.4 колдану деңгейі кең:</p> <p>Қазіргі түрік тілі және қазіргі түрік тілінің тарихы курстарында пайдалануға болады.</p> <p>7.5 жарияланған мақалада дәлелденген:</p> <p>- Процесс терминообразованиия в казахском и турецком языках. Международной журнал экспериментального образования. Москва. Российская Федерация. - №6, 2017. - ЭОЖ 811.512.122/512.161:81'373.46. – С. 96-99.</p> <p>5-қағида: жаңа атау үдерісіндегі ономаcиологиялық жүйенің лингвокогнитивтік уәжділігі айқындалды.</p> <p>7.1 қағида дәлелденді:</p> <p>Қазіргі таңда тіл білімінде «жаңа колданыс» ұғымына қатысты жеткілікті ғылыми әдістемелік базаның әлі толық қалыптаспағандығы белгілі, сол себепті зерттеуші бұл тақырыпты когнитивті лингвистика аясында талдап жүйелей білі және қоғамдық-әлеуметтік, саяси-экономикалық т.б. даму нәтижесінде пайда болған ұғымдардың екі тілдегі жаңа атауларының уәжділігін белгілеп көрсетті.</p> <p>7.2 тривиналды емес:</p> <p>Қазақ және түрік тілдеріндегі жаңа атаулардың лингвокогнитивтік уәжділігі анықталды.</p> <p>7.3 нә, жаңа:</p> <p>Екі тілдегі жаңа атаулардың мазмұнындағы ұлттық таным мен тіл сабақтастығы лингвокогнитивтік уәжділік тұрғысынан айқындалды.</p> <p>7.4 колдану деңгейі кең:</p> <p>Тіл біліміндегі уәжділік, оның ішінде аталымдық уәжділік мәселесіне арналған теориялық және практикалық бағыттарда колданыла алады.</p> <p>7.5 жарияланған мақалада дәлелденген:</p> <p>- Жаңа колданыстардың ономаcиологиялық сипатының танымдық уәжділігі // Қазақстанның ғылымы мен өмірі. – Алматы, 2017. – №6 (50). – Б. 51-53.</p> <p>- Research of new words in the Kazakh and Turkish languages according to cognitive paradigm. ҚазҰУ Хабаршысы. Филология сериясы. - №4 (172). 2018. - ЭОЖ 81: 002. – P. 54-62.</p> <p>- Қазақ баспасөзіндегі діни терминдердің лингво-когнитивтік сипаты. 1. Услатараси Аутасуа қалсмалар семрозуци «Аутасуа»да Түркіуат ве Şarkіуат қалсмалар». Түркия Республикасы, Ыстанбул. - 4-6 шілде, 2018. - ISBN: 978-605-9986-84-7. – S. 21-29.</p>
--	---

			<p>- Concept of «Love» in English and Kazakh fairy tales. Asta Salvensis – review of history and cultur. - №10, 2017, year V. - ISSN 2393-4727. - ISSN-L 2344-1887. – P. 219-228.</p> <p>6-қағидаг: жана қолданыстардың антропoeзeктік сипаты мен ұлттық коды казак, түрік баспасөзіндегі метафоралық және фразеологиялық тілдік бейнесі негізінде ашылды;</p> <p>7.1 қағидаг дәлелденді:</p> <p>Жана атауларды антропoeзeктік жүйеде, когнитивтік, лингвомәдениеттанымдық тұрғыдан қарастырудың ғылыми-тәжірибелік маңызы зор. Зерттеу жұмысында казак және түрік баспасөзіндегі жана қолданыстар салыстырылып, ортақ түркілік болмыс пен әр тілдің өзіне тән әлемді бейнелеу ерекшеліктері қазіргі қоғамдық-әлеуметтік және саяси-экономикалық өзгерістерді сипаттайтын метафора-неологизмдер семантикасы арқылы ажыратылып көрсетілді.</p> <p>7.2 тривиялды емес:</p> <p>Екі тілдегі жана атаулар өзара салыстырылып, талданды.</p> <p>7.3 на, жана:</p> <p>Тілдегі жанару үдерісіндегі метафоралық атаулар мен фразеологизмдердің орны айқындалды.</p> <p>7.4 қолдану деңгейі кен:</p> <p>Тіл біліміндегі номинация, когнция, семасиология салаларына қатысты теориялық және практикалық бағыттарда қолданыла алады.</p> <p>7.5 жарияланған мақалада дәлелденген:</p> <p>- Phrasological Expressions in the Turkic Language: Comparative Analysis / Nurgaiша Векеуева, Zhamal Манкеева, Vibaisha I. Nurgalieva // International Journal of Society, Culture and Language. – October, 2021. – Vol. 9, Iss.2. – P. 29-40.</p> <p>7-қағидаг: казак және түрік медиабейнесіндегі жана қолданыстардың прагматикалық және кумулятивтік қызметі зерттелді.</p> <p>7.1 қағидаг дәлелденді:</p> <p>Казак және түрік баспасөзі арқылы тілдік қолданысқа енген және ұлттық сананы жанғыртуға қызмет ететін жана атаулардың қолданысының прагматикалық және кумулятивтік қызметі мысалдар арқылы көрсетіліп, нақты дәйектелді.</p> <p>7.2 тривиялды емес:</p>
--	--	--	---

		<p>Диссертант екі тілге қатысты ғылыми еңбектерге сүйене отырып, жаңа атаулардың прагматикалық және мұрагерлік қызметтерін көрсете білді.</p> <p>7.3 на, жаңа:</p> <p>Қазақ және түрік медиатілдеріндегі жаңа қолданыстардың қызметі алғаш рет өзектелді.</p> <p>7.4 қолдану деңгейі кең:</p> <p>Зерттеу нәтижелерін тіп білімінің қатысты салаларындағы зерттеулерде қолдануға болады.</p> <p>7.5 жарияланған мақала мен монографияда дәлелденген:</p> <p>- Жаңа қолданыстардың қалыптасуындағы БАҚ-тың мәні (қазақ және түрік баспасөз деректері бойынша). ҚазҰУ Хабаршысы. Филология сериясы. - №2/2, 160 том, 2016. - ӘОЖ 81'632. - 70-73 бб.</p> <p>- Қазақ-түрік тілдеріндегі жаңа қолданыстардың қалыптасуындағы БАҚ-тың қызметі // Қазақстанның ғылымы мен өмірі. – Алматы, 2017. – № 6 (50). – Б. 48-50.</p> <p>- Новые словоупотребления в казахском и турецком медиапространстве (по материалам казахстанской и турецкой прессы в период 1995-2015 гг.).</p> <p>- Düsseldorf: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2017. – 119 с.</p>
<p>8. Дәйектілік принципі Дереккөздер мен ұсынылған ақпараттың дәйектілігі</p>	<p>8.1 Әдістеменің таңдауы - негізделген немесе әдіснама нақты жазылған</p> <p>1) иә; 2) жоқ</p>	<p>Иә, әдістеменің таңдауы негізделген. Кіріспе бөлімінде зерттеу жұмысына қолданылған ғылыми әдістер мен әдістанымдық негіздер толық сипатталса, бірінші және екінші тарауларда егжей-тегжейлі дәйектеліп берілген.</p>
	<p>8.2 Диссертация жұмысының нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған:</p> <p>1) иә; 2) жоқ</p>	<p>Иә, диссертация жұмысының нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған.</p> <p>Жұмыста ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы жүйелеу, топтау, концептуалдық, манжетіндік талдау тәсілдері пайдаланылды.</p>
	<p>8.2 Теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар және заңдылықтар эксперименттік зерттеулермен дәлелденген және расталған (педагогикалық ғылымдар бойынша дәлдік баяғытары үшін</p>	<p>Иә, зерттеу жұмысының теориялық қорытындылары, модельдері, анықталған өзара байланыстары және заңдылықтары эксперименттік зерттеулермен, екі тілдегі мысалдары салыстырылып дәлелденген және расталған.</p>

	<p>нәтижелер педагогикалық эксперимент негізінде дәлелденей):</p> <p>1) иә; 2) жоқ</p> <p>8.4 Мамызды мәлімдемелер нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен расталған / ішінара расталған / расталмаған</p> <p>8.5 Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға жеткілікті/жеткіліксіз</p>	<p>Зерттеу жұмысы мазмұнындағы мамызды мәлімдемелер нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтеме жасау арқылы расталған. Диссертацияда пайдаланылған әдебиеттер тізімі 300 ғылыми еңбек пен тақырыпқа қатысты әртүрлі дереккөзден рәсімделген.</p> <p>Пайдаланылған әдебиеттер тізімі тақырыпқа сәйкес және екі тілге қатысты әдеби шолу үшін толығымен жеткілікті.</p> <p>Диссертация мазмұнына қатысты отандық, ресейлік, еуропалық, түркиялық ғалымдардың ғылыми-теориялық еңбектері, қазақ және түрік тілдерінің түсіндірме, терминологиялық, диалектологиялық, этимологиялық және т.б. сөздіктері қолданылды.</p>
<p>9</p> <p>Практикалық құндылық принципі</p>	<p>9.1 Диссертацияның теориялық маңызы бар:</p> <p>1) иә; 2) жоқ</p> <p>9.2 Диссертацияның практикалық маңызы бар және алынған нәтижелерді практикада қолдану мүмкіндігі жоғары:</p> <p>1) иә; 2) жоқ</p>	<p>Диссертацияның теориялық маңызы жоғары.</p> <p>Қазақ және түрік тілдеріндегі қоғамның қажеттілігіне сай рухани-мәдени, ғылыми-экономикалық және т.б. жаңа қолданыстардың қалыптасу ерекшеліктері мен қағидағары лингвокогнитивтік тұрғыдан салыстырмалы түрде талданып, тіл мен таным сабақтастығы дәлелденді.</p> <p>Қазақ және түрік тілдерінде қолданысқа енген қоғамдық-әлеуметтік, мәдени-тарихи және экономика салаларына қатысты жаңа атаулардың даму жүйесін зерттеу – жалпы түрік тіл білімі үшін өзекті мәселе. Бұл өз кезегінде диссертацияның теориялық маңызын айқындайды.</p> <p>Иә, диссертацияның практикалық маңызы бар және алынған нәтижелерді практикада қолдану мүмкіндігі жоғары.</p> <p>Зерттеу нәтижесінде қазақша-түрікше және түрікше-қазақша сөзтізбе материалдары дайындалып, бұл өз кезегінде түрік тілдеріне ортақ терминологиялық қор мен түрік тілдерінің салыстырмалы, терминологиялық, лингвомәдени және т.б. сөздіктерін құрастыру барысында қолданыла алады.</p> <p>Сонымен қатар арнайы терминтану курстары бойынша оқу құралдарында, екі тілдің салыстырмалы лексикологиясы, неологиясы бойынша дайындалатын оқу бағдарламаларында, оқу құралдарында қолдануға, лексикология, терминология және неологияға қатысты арнайы курстарда пайдалануға болады.</p> <p>Ғылыми зерттеудің нәтижелері мен тұжырымдарын осы салаға</p>

		9.3 Практикалық ұсыныстар жана болып табылады? 1) толығымен жана; 2) жартылай жана (25-75% жана болып табылады); 3) жана емес (25% кем жана болып табылады)	Кызығушылық танытатын зерттеуші мамандарға ұсынуға әбден болады.
10.	Жазу және ресімдеу сапасы	Академиялық жазу сапасы: 1) жоғары; 2) орташа; 3) орташадан төмен; 4) төмен.	Практикалық ұсыныстар толығымен жана. Зерттеу жұмысында қарастырылған тілдік деректер мен жасалған тұжырымдар екі тілдің лексикография, неология, неография салаларының дамуына өзіндік үлес қоса алады.
		Академиялық жазу сапасы жоғары. Диссертация ғылыми тілде және сауатты жазылған, техникалық тұрғыдан дұрыс ресімделіп, мемлекеттік стандарттарға сай орындалған.	

Докторант Бисенғали Ақмарал Зиннол-Ғабденқызының «6D021200-Түркітану» мамандығы бойынша философия ғылымдарының докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алуға лайық деген ұсыныс білдіремін.

Ресми рецензент:

Назарбаев университеті
Қазақ тілі және түркітану департаментінің инструкторы
PhD докторы

Айнұр Маемерова